

71184 – رەسۇلۇللاھنىڭ ئەخلاقىدا قۇرئان كەرىمدە ئىپادىلەنگەن گۈزەللىكلەرنىڭ ھەممىسى

مۇجەسسەملەشكەن

سۇئال

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقىنى سۈپەتلەپ: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئاندىر** دېگەن، مەن بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىنى كۈچلاندۈرىدىغان دەلىللەرنى بىر قانچە سائەت ئىزدەپ تاپالمىدىم، بۇنى تەكىتلەپ بېرىشىڭلارنى سورايمەن؟.

تەپسىلى جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر.

بىرىنچى: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رەسۇلۇللاھنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدا سورالغىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقىنى **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئاندىر** دەپ سۈپەتلىگەن.

سەئىد ئىبنى ھىشام ئىبنى ئامىرنىڭ مەدىنىگە كەلگەنلىكى بايان قىلىنغان ئۇزۇن ۋەقەلىكتە، "ئۇ كىشى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا كېلىپ بەزى مەسىلىلەرنى سورىغان ۋە: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى! ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟ دېگەن. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنىڭدىن: سىز قۇرئان ئوقۇمامسىز؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ كىشى: ئوقۇيمەن دېگەن. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئاندىر** دېگەن، ئۇ كىشى: چۈشەندىم، مەن دۇنيادىن كەتكىچە بۇ مەسىلىنى ھېچ كىمدىن سورىمايمەن دېگەن". بۇ ھەدىس مۇسلىمدا 746- ھەدىستە رىۋايەت قىلىنغان. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇ كىشى: "ئى مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى! ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟ دېگەن. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنىڭدىن: ئى بالام! سىز قۇرئان ئوقۇمامسىز؟ ئاللاھ تائالا قۇرئاندا: **سەن بۈيۈك ئەخلاققا ئېگىسەن** دېگەن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئاندىر" دەيدۇ. بۇ ھەدىسنى ئەبۇ ئەيسا ئىسنادى ساغلام دەپ رىۋايەت قىلغان. (8275).

ئىمام نەۋەۋىي مۇسلىمنىڭ شەرھىسىنىڭ 3-توم 268-بىتىدە يۇقىرىدىكى ھەدىسنى شەرھىلەپ مۇنداق دەيدۇ: "قۇرئانغا ئەمەل قىلاتتى، بەلگىلىمىلىرىدە توختايتتى، پەزىلەتلىرىنى يېتىلدۈرەتتى، ۋەقەلىك-مىساللاردىن ئىبرەت ئالاتتى، مەنىسىنى ئويلىناتتى، ئەڭ گۈزەل شەكىلدە ئوقۇيتتى".

ئىبنى رەجەب "جامئۇل ئۇلۇم ۋەل ھىكەم" ناملىق ئەسىرىنىڭ 1-توم 148-بىتىدە مۇنداق دېگەن: "يەنى پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىم ئەدەپلىرىنى يېتىلدۈرگەن، ئەخلاقى بىلەن زىننەتلەنگەن، قۇرئان مەدھىيىلىگەن ئىشلارنى رازى بولۇپ ياخشى كۆرۈپ قىلاتتى، قۇرئان سۆككەن-ئەيىلىگەن ئىشلارنى ئۆچ كۆرەتتى، ئائىشە رەزىيەللاھۇئەنھادىن ئىسپاتلانغان يەنە بىر رىۋايەتتە: **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئاندۇر، قۇرئان رازى بولغان ئىشتىن رازى بولاتتى، ئۆچ كۆرگەن ئىشنى ئۆچ كۆرەتتى دېيىلگەن.**"

ئىمام مۇناۋىي پەيزۇل قەدىر ناملىق ئەسىرىنىڭ 5-توم 170-بىتىدە مۇنداق دېگەن: "يەنى رەسۇلۇللاھ قۇرئان ئىپادىلىگەن بۇيرۇق-چەكلىمە، رەھمەت-ئازاب ۋە باشقا ھەممە ئىشلارنى ئۆزىدە ئەمەلىيلەشتۈرگەن".

قازى ئىياز مۇنداق دەيدۇ: "قۇرئاندا ھاسىل بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقىدا مۇجەسسەملەشكەن. قۇرئان چىرايلىق دەپ قارىغان، قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگەن ۋە ماختىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى بىلەن تەبىئىي زىننەتلەنگەن. قۇرئان چەكلىگەن ۋە ئەيىبلىگەن ئىشلاردىن بەك يىراق تۇراتتى ۋە ساقلىناتتى. گويىكى قۇرئان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقىنى بايان قىلغاندەك...".

ئىككىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزدىكى ھەقىقىي، (بولۇپمۇ ھازىرقىدەك دىن دۈشمەنلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل شەخسىيىتىنى خۇنۇكلەشتۈرۈش ۋە يالغانغا چىقىرىشقا ئۇرۇنۇۋاتقان كۈنلەردە) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل ئەخلاقلىرى، مەدھىيەلىك سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ پۈتۈن دۇنياغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل شەخسىيىتى، قەلبى ھۆرمەتلىك، نەپسى ئىززەتلىك، پاك شەخس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشىمىز كېرەك.

ئەبۇ ھامىد ئەلغەزالىي رەھىمەھۇللاھ ئۆزىنىڭ **ئىھيائۇ ئۇلۇمىدىن** ناملىق ئەسىرىنىڭ 2-توم 430-431-432-بەتلەردە مۇنداق دېگەن: "بەزى ئالىملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى توپلاپ بايان قىلغان بولۇپ، مەن ئۇنىڭدىن بەزىسىنى سۈزۈپ ئالدىم: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسانلار ئىچىدىكى بەك سەۋىرچان، باتۇر، شىجائەتلىك، ئادالەتلىك، ئىپپەتلىك كىشى بولۇپ ئۆزىنىڭ ئايالى ياكى چۆرىسى ياكى مەھرىمى بولمىغان ئاياللارنىڭ قولىنى تۇتمايتتى. بەك سېخى بولۇپ ئۆيىدە بىرەر تەڭگە-تىلانىمۇ ساقلىمايتتى. بىرەر نەرسە ھاجىتىدىن سىرت تۇرۇپ قالسا ئۇنى ھاجەتمەنلەرگە يەتكۈزۈمگۈچە ئارام ئالمايتتى. ئاللاھ بەرگەن نەرسىلەرنىمۇ ئۆزىنىڭ ھاجىتىگە يەتكۈدەكلا ئالاتتى. خورما بىلەن ئارپىنى كۆپرەك ئىستىمال قىلاتتى، باشقا يېمەكلىكلەرنى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلاتتى. بېرىلمىگەن نەرسىنى سورىمايتتى. ئۆزىنىڭ يىللىق تەمىناتىدىن ئاشۇرۇپ قويۇپ يەنى بىر يىلى تەمىنات كەلگۈچە ئىستىمال قىلاتتى. ئۆزىنىڭ ئايىغى ۋە كېيىم-كېچەكلىرىنى ياماپ كىيەتتى. ئائىلە ئىشلىرىغا ياردەملىشەتتى. كىشىلەرنىڭ بەك ھايالىقى ئېدى. كىشىنىڭ يۈزىگە تىكىلىپ قارىمايتتى. ھەرقانداق كىشى تەكلىپ قىلسا تەكلىپنى قوبۇل قىلاتتى. بىر ئاپقۇر سۈتچىلىك ئاددى ھەدىيە بولسىمۇ قوبۇل قىلىپ ھەدىيە بەرگۈچىنى مۇكاپاتلايتتى. سەدىقە يېمەيتتى، پەقىر-مىسكىنلەرگە چوڭچىلىق قىلماستىن دەردىنى ئاڭلايتتى. ئۆزى ئۈچۈن ئاچچىقلانماستىن پەقەت ئاللاھ تائالا ئۈچۈن غەزەپلىنەتتى. ھەقىقەت گەرچە ئۆزى ياكى ساھابىلارنىڭ شەخسى مەنپەئەتىگە زىيانلىق بولسىمۇ ئىجرا قىلاتتى. پەزىلەتلىك ساھابىلاردىن يەھۇدىيلار ئارىسىدا ئۆلتۈرۈلگەندىمۇ ساھابىلار تۈگىگە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ ئۇلارغا

ئۆزى يۈز تۈگە فىدىيە بەرگەن. بەزى ۋاقىتتا ئاچلىقتىن قورسقىغا تاش تىڭىۋالاتتى. ھالال يېمەكلىكلەرنىڭ ھەممىسىدىن ئىستىمال قىلاتتى، يۈلىنىپ ياكى يانپاشلاپ ئولتۇرۇپ تاماق يېمەيتتى. ئاللاھقا ئۇچراشقانغا قەدەر ئۈچ كۈن ئۇدا توغۇدەك بۇغداي تامىقى يېمىگەندى، بېخىللىق ياكى يوقسۇللىقتىن ئەمەس بەلكى دۇنياغا بېرىلمەيتتى، توغرا چاقىرسا باراتتى، كېسەللەرنى يوقلايتتى. جىنازا نامىزىغا قاتنىشاتتى. جەمئىيەت ئامانلىقى مۇقىمىدىن پەيتلەردىمۇ قوغدىغۇچىسىز يالغۇز ماڭاتتى. بەك كەمتەر ئېدى. ھەممە كىشىگە ئۆز لايىقىدا مۇئامىلە قىلاتتى. بارىدىغان يېرىگە كېچىكتۈرمەستىن يەتكۈزۈپ قوياتتى، ئوچۇق چىراي ئاچاتتى. دۇنيا ئىشلىرىغا غەمكىن بولۇپ كەتمەيتتى، تاپقىنىنى كىبەيتتى، ئۇلاغا مىننەت كەينىگە قۇل بولسۇن ياكى ھۆر بولسۇن مىنگەشتۈرەيتتى، قايسى ئۇلاغ بولسا شۇنىڭغا مىننەتتى، ئاتقا، تۈگىگە، خىجىرغا گاھى ئېشەككە مىننەتتى، بەزى ۋاقىتلاردا يالاق ئاياق يەكتەكسىز سەللىسىز باشتاق ماڭاتتى. مەدىنىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى كېسەللەرنىمۇ يوقلاپ چىقاتتى. خۇش پۇراق نەرسىلەرنى ياخشى كۆرەيتتى، ناچار پۇراقلاردىن سەسكىنەيتتى. كەمبەغەللەر بىلەن ئولتۇرۇپ قوياتتى، مىسكىنلەر بىلەن بىرگە تاماق يەيتتى. ئېسىل ئەخلاقلىق كىشىلەرنى ئىكرام قىلاتتى، ئابىرۇيلۇق كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىپ كۆڭلىنى ئۇتاتتى. ئۇرۇق-تۇغقانلارنى يوقلايتتى، ھېچ كىشىگە جاپا سالمايتتى، ئۆزرە ئېيتقان كىشىنىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلاتتى. چاقچاق قىلىسىمۇ ھەق سۆزنى دەيتتى، قاقاھلاپ كۆلمەيتتى ۋە دۇرۇس ئويۇنلارنى كۆرسە چەكلىمەيتتى. ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن مۇسابىقىلىشەيتتى، ئۇلار ئۈزلۈك ئاۋازدا سۆزلىسىمۇ سەۋر قىلاتتى، ئۆزىنىڭ قۇل-چۆرىلىرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ يېمەك يەيتتى. دائىم ۋاقتىنى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ياكى ئۆز نەپسىنى ئىسلاھ قىلىش بىلەن ئۆتكۈزەيتتى. پېقىر-مىسكىن، كېسەللەرنى تۆۋەن كۆرمەيتتى، پادىشاھنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدىن ئەيمىنىپ كەتمەيتتى، ئۇنىمۇ ۋە بۇنىمۇ تەڭ باراۋەر ئاللاھنىڭ دىنىغا دەۋەت قىلاتتى.

ئەبۇل بۇختەرى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۆمىنلەردىن ھېچ كىشىگە دەشنام قىلمىغان، ئەگەر قىلىپ قالغان بولسا بۇنى ئۇنىڭ ئۈچۈن رەھمەت-كاپارەت (يەنى ئۇ ئىنساننىڭ پايدىسى ئۈچۈن قىلغان) قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **مەن ئىنسانلارغا رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم، لەنەت قىلىشقا ئەۋەتىلدىم.** مۇسۇلمان بولسۇن ياكى كاپىر بولسۇن بىر كىشىنىڭ زىيىنىغا دۇئا قىلىش تەلەپ قىلىنسا، ئۇ كىشىنىڭ زىيىنىغا دۇئا قىلماستىن بەلكى ھىدايتىگە دۇئا قىلاتتى. ھېچ كىشىنى قولى بىلەن ئۇرمىغان، گۇناھ بولمايدىغان ۋە ئۇرۇق-تۇققانچىلىققا تەسىر يەتكۈزمەيدىغان ئىشلارنىڭ ئاسىنىنى تاللايتتى. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتىدىن بۇرۇن تەۋراتتا ئۇنى مۇنداق سۆيەتلىگەن: **مۇھەممەد ئاللاھنىڭ رەسۇلى، تاللانغان بەندىسى، ئۇ قوپال، يىرىك، كوچىلاردا ۋاراك-چۇرۇك قىلىدىغانلاردىن ئەمەس، يامانلىق قىلغۇچىغا يامانلىق قىلماستىن بەلكى ئەپۇ قىلىپ كەچۈرۈم قىلىدۇ.**

ئۇنىڭ ئەخلاقلىرىدىن؛ ئۇچرىغان كىشىگە ئەۋەلدە سالام قىلىشتۇر. ھاجەتمەن كىشىلەر بىلەن ئۇچراشقاندا ئۇلار ھاجىتىنى ئادا قىلىپ بولمىغىچە ئۇنىڭدىن ئايرىلمايتتى. بىرەر كىشى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشسە ئۇ كىشى قولىنى قويۇۋەتمىگۈچە قولىنى قويۇۋەتمەيتتى، ساھابىلار بىلەن بىرگە ئولتۇرغاندا سىرتتىن كەلگەن كىشىلەر ئۇنى ئايرىۋالمايتتى، ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن سەن ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ، ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ**

كېتەتتى سۈرە ئال-ئىمران 159-ئايەت.

ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېسىل ئەخلاق، ئاقىلانە سىياسەتنى جەملىدى، ئۇ ئوقۇمىغان، يازالمايدىغان ساۋاتسىز ئېدى، بىلىمسىزلىك-نادانلىق ئومۇملاشقان باياۋاندا ئۆسۈپ يېتىلدى. كەمبەغەللىكتىن باشقىلارنىڭ قوينى باقتى، ئاتا-ئانىسى يوق يېتىملىكتە چوڭ بولدى، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا بارلىق گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۈگەتتى، ماختالغۇچى يوللارنى كۆرسەتتى، ئىلگىرى ۋە كېيىنكىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدى. ئاخىرەتتە نىجاتلىق، بەخت-سائادەتكە ئېرىشىدىغان، دۇنيادا غەم-قايغۇدىن خالاس بولىدىغان ئىشلاردىن تەلىم بەردى. ۋاجىپ ئەمەللەرنى تولۇق ئادا قىلدى. ئارتۇقچە ئىشلارنى تەرك قىلدى. ئاللاھ بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىش، ئېسىل ئىش-ھەرىكەتلىرىدىن ئۆرنەك ئېلىشقا مۇۋەپپەقىيەت قىلسۇن". تۈگىدى.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغانلىرى بىرەر ئالىمنىڭ ياكى تەرجىماننىڭ تۈزگەن سۆزى بولماستىن بەلكى ئېتىبارغا ئېلىنىدىغان ھەدىس توپلاملىرىدىن تاللانغان ھەدىسلەردىن ئىبارەت بولۇپ سۆزنى قىسقارتىش ئۈچۈن مەنبەلىرىنى بايان قىلمىدۇق. بۇ ھەقتە تىخىمۇ تەپسىلىق مەلۇماتقا ئېرىشىشنى خالىغانلار، ئىمام تىرمىزىنىڭ **مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل ئەخلاقلىرى** (شەمائىل ئەلمۇھەممەدىيە) ناملىق ئەسىرىگە مۇراجىئەت قىلسۇن.

ئاخىردا بىزنىڭ بۇ سوئالنى سورىغۇچى قېرىندىشىمىزغا قىلىدىغان نەسىھىتىمىز: سىز ھەدىس تەتقىق قىلىش ۋە ئىزدەشتە كومپيۇتور ئارقىلىق يىڭى پروگراممىلارنى ئىشلىتىڭ، بۇنىڭ بىلەن سىز ۋاقتىڭىزنى تېجىيەلەيسىز، ھەم كۆپ چارچىمايسىز. ھۆكمنى بىلمەكچى بولغان ھەدىسنى ئاسان تېپىپ چىقالايسىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ماۋزۇلار بويىچە توپلانغان ھەدىس كىتابلىرىدىنمۇ سېتىۋېلىڭ. بولسا ئىمام نەۋەۋىنىڭ **ياخشى كىشىلەرنىڭ باغچىسى** ۋە ئىبنى مۇنزىرنىڭ **رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش** ناملىق ئەسەرلىرىنى سېتىۋالسىڭىز ياخشى بولىدۇ. بۇ كىتابلار ماۋزۇلار بويىچە رەتلەنگەن، ھەر ماۋزۇغا مەشھۇر ئالتە ھەدىس توپلىمى ۋە باشقا كىتابلاردىن ئالاقىدار بولغان ھەدىسلەرنى كەلتۈرگەن. بەزى ئالىملار بۇ كىتابلارنى تەتقىق قىلىپ ھەدىسلەرنىڭ سەھىھ ۋە زەئىپلىرىنى ئايرىغان، شەيخ ئەلبانىمۇ ئۇلارنىڭ بىرىدۇر.

ئاللاھدىن سىزنىڭ تىرىشچانلىقىڭىزغا، تەتقىقات ۋە ئىزدىنىشلىرىڭىزغا كۆپ ئەجىر ئاتا قىلىشىنى سورايمىز. ئاللاھ سىزنى ۋە بىزنى ياخشى ئىشلارغا مۇۋەپپەقىيەت قىلسۇن. ئامىن.

ئاللاھ ھەممىدىن ياخشىنى بىلگۈچىدۇر.